

- א. גם לענין איסורי עריות, חייבים אף בממזר, כגון בת בנו ממזר או אשת בנו ממזר – חייב עליה (עפ"י ספר החינוך קצג ר"א ומנחת חינוך שם). ויש בו איסורי שניות לעריות (ירושלמי, מובא בראשונים).
- ב. המנחת-חינוך (תצו, ב) כתב שבן ממזר יורש את המלוכה מאביו. ומה שאין ממנים פסולים – זהו לכתחילה אבל בירושה שפיר דמי.
- ג. הנולד מן השפחה ומן הנכרית, אינו קרוב לאביו לשום דבר, וכשר להעידו מהתורה משום קורבה (מנחת חינוך תקצא, ה). ויש שנסתפקו לומר שגזרו מדרבנן שהולד יחשב זרעו (ע' רמ"א אה"ע טו, י וב"ש שם).

לד. א. האם בעל מיטמא לאשתו הפסולה לו?

ב. הבא על אחותו והיא בת אשת אביו – כמה הוא חייב?

א. אין אדם מיטמא לאשתו הפסולה לו (לא יטמא בעל בעמיו להחלו).

- א. יש שמנו איסור זה במנין הלאוין (עפ"י בה"ג לאו רנט ועוד. ואילו הרמב"ם לא מנאו כלאו).
היו שרצו לומר [עפ"י גירסה אחת בתוספתא] שמדרבנן מיטמא לה מפני שהיא כמת מצוה כי אין קרוביה האחרים נזקקים לה. ואולם הראשונים כאן דחו דעה זו (ועב"י י"ד שעג בבדק הבית בשם א"ח שמיטמא הכהן לאשתו הפסולה. וסיים בצ"ע. וע"ע 'תוספתא כפשוטה' עמ' 15).
- ב. אשתו הפסולה לו מדרבנן; נחלקו הראשונים [עפ"י שינויי גירסה בתוספתא ב, ג] אם נטמא (ערשב"א ומאירי כאן, ורשב"א להלן פד. ורישב"א פה). אם לאו (ענמו"י שם; ריטב"א כתובות ק: [העתיק דברי התוספתא שלא כדבריו כאן]; בהגר"א אה"ע קטז). [וכתב המנחת-חינוך (רסד, ו) שאף לפי דעת רוב הראשונים דלא כהרמב"ם שמן התורה על הכהן ליטמא לאשתו, נראה שחכמים העמידו דבריהם ועקרו דבר מן התורה בשב ואל תעשה ואסורו ליטמא לה].
וחלוצה לכהן, אעפ"י שאסורה מדרבנן הרי דינה כגרושה ומתחללת בביאתו הלכך אינו מיטמא לה (עפ"י התוספתא; משנה למלך גערה בתולה א, ה; העמק שאלה קג, ג. וע' משנה תרומות ח, א שכן חלוצה שאכל תרומה בשוגג משלם קרן וחומש, הרי שעשאוהו כחלל ממש).
- ג. כתבו ראשונים שאין הבעל מתאבל על אשתו הפסולה לו כשם שאינו מיטמא לה, משא"כ שאר הקרובים הפסולים שמיטמא להם ומתאבל עליהם (עפ"י רמב"ן ורא"ש; י"ד שעד, ד. ועב"י).

- ב. הבא על אחותו והיא בת אשת אביו – חייב שתיים (ערות אחותך בת אביך או בת אמך... ערות בת אשת אביך מולדת אביך אחותך הוא... – מיתור הכתוב למדנו לחייב שתיים). רבי יוסי ברבי יהודה אומר: אינו חייב אלא משום אחותו בלבד (אחותך הוא).
הלכה כתנא קמא לחייב שתיים (רמב"ם איסורי ביאה ב, ג-ד), שאם התרו בו – לוקה שתיים (מנחת חינוך קצו), ואם שגג – מביא שתי חטאות (מאירי).

דפים כב – כג

- לה. אחותו מאביו או מאמו, מהנישואין ומהאינוסין, מחייבי לאוין ומחייבי כריתות, מהשפחה ומעובדת כוכבים – מה דינה לענין איסור ביאה?

הבא על אחותו, בין שהיא אחותו מאביו בין אחותו מאמו בין מאביו ומאמו, בין מן הנישואין בין מן האונסין – חייב (כשם שבתו מאנוסתו חייבים עליה משום 'בת', כפי שדרשו מן הכתובים, כך לענין איסור אחות). וכן אחותו הנולדה מחייבי לאוין, ואפילו הבאה מחייבי כריתות שאין בהם תפישת קדושין – אחותו היא (ערות אחותך בת אביך או בת אמך מולדת בית או מולדת חוץ – בין שאומרים לו לאביך קיים בין שאומרים לו לאביך הוצא), אבל אחותו הבאה משפחה או מעובדת כוכבים – אין חייבים עליה. (לרבי יוסי בר"י נלמד הדבר מבת אשת אביך – מי שיש לו אישות לאביך, ומסתבר למעט את זו ולא את הבאה מחייבי כריתות, כי באלו אין תפישת קדושין כלל, לא לו ולא לאחרים [וכשתתגייר – גוף אחר הוא], משא"כ בחייבי כריתות. וחכמים דרשו מהאשה וילדיה תהיה לאדניה ומכי יסיר את בנה – שהנולד מהשפחה או מהנכרית אינו מתייחס אחר האב אלא אחר האם, הלכך זו הנולדת מהן אינה אחותו). יש אומרים שהבא על שפחתו, מניחים שודאי לא עשה בעילתו בעילת זנות ושחררה קודם לכן [אעפ"י שאין בידה גט שחרור] ואם הוליד ממנה בת – בתו היא, ואם בא עליה בנו – חייב עליה משום אחותו (עפ"י רב נטרונאי גאון [נ'מעשה שכתב ר"ת ז"ל ממי שהוליד בנים משפחתו ויצאו ממנה גאונים יושבי ישיבות. ויש גאונים שהיו עושים אותם עבדים, ויש גאונים שאמרו אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות...]. תורי"ד]. וכן דעת הראב"ד. וכן הסכים הרא"ש מטעם שאין אדם עובד התר ועושה איסור. וכן הסכים מהרש"ל – אם לא כשהוא מוחזק בפריצות, שודאי לשם זנות בעל). ויש אומרים שהדבר בספק. ויש חולקים וסוברים שאין אמורה סברת 'אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות' אלא במי שהיתה אשתו בעבר וכד' (ערי"ף; רמב"ם גירושין י, יט; רי"ד ומאירי).

דין ישראל הבא על שפחה ועובדת כוכבים; עכו"ם ועבד הבא על בת ישראל – נתבאר לעיל טז-זו.

דף כג

לו. א. מי שקידש אחת משתי אחיות ואינו יודע איזו מהן קידש, ומת – מה הדין לענין יבום?
ב. מה הדין בשנים שקידשו שתי אחיות ואין יודע מי קידש את מי, ומתו?

א. מי שקידש אחת משתי אחיות ואינו יודע איזו מהן קידש, ומת, ולו אח אחד – חולץ לשתייהן מפני הספק, שאי אפשר לו לייבם אחת מהן, לא קודם חליצה – שמא פוגע באחות זקוקתו, ולא לאחר חליצה – משום אחות חלוצתו שאסורה מדרבנן בחייה.

ואפילו בדיעבד אם קדם וכנס – יוציא, שהאלימו חכמים גזירתם (עפ"י ראשונים; בית שמואל קעו, א).

היו לו שני אחים – תחילה חולץ אחד לאחת מהן ואחר כך יכול השני לחלוץ או לייבם את השניה, שאם זו יבמתו – טוב, ואם אחותה היא – הרי אינו פוגע באחות זקוקתו שהרי אחותה כבר חלצה ופקעה זיקתה. קדמו וכנסו שניהם – אין מוציאים מידם (ואעפ"י שיתכן והראשון שכנס פגע באחות זקוקתו, אך כיון שאפשר שכנס את יבמתו, ואפילו כנס את אחותה הלא כשכנס אחיו את השניה נפקעה הזיקה ושוב אינה אסורה משום אחות-זקוקתו – אין צריך להוציא. עפ"י רש"י ותוס').

א. דוקא בספק כגון זה, אבל אם כנס איסור ודאי – חייב להוציא, אעפ"י שכעת פקע האיסור (תוס' ורא"ש; אה"ע קעו, ב). ויש אומרים אפילו בספק, כל שנמלכו האחים בבית דין ואסרו עליהם לכנוס, אם כנסו – יוציא (ערא"ש ונמו"י, וכן דייקו מרש"י). וכן נפסק בשלחן ערוך (קעו, א). ואין צריך להוציא אלא הראשון שכנס מפני שעבר על דברי בית דין, אבל לא השני שכנס שעשה כדן (ים של שלמה).

ב. דוקא כנסו לא יוציאו מפני שיש בדבר מצות יבום, אבל בקדושין לבד – יוציאו (עפ"י משיב דבר ח"ד עז).

ג. כנס האחד לבדו – יוציא עד שיחלוץ אחיו לשניה או יכנוס (תורי"ד. משמע שרשאי השני לכנוס השניה ואעפ"י שהראשון צריך להוציא מ"מ כבר פקעה הויקה. ואחר כניסת השני יכול הראשון לשוב ולקחת הראשונה).

[כל זה מדובר כשבשעת הקידושין ידע את מי מקדש ואח"כ נתערבו, אבל אם לא היה ידוע מתחילה – באנו למחלוקת אביי ורבא (בקדושין נא) האם קדושין שאין מסורים לביאה הוו קידושין אם לאו. והלכה כאביי ב"ע"ל קג"ם' דהוו קדושין].

ב. כנ"ל בשנים שקדשו שתי אחיות ומתו; אם לזה אח אחד ולזה אח אחד – זה חולץ לשתיהן וזה חולץ לשתיהן.

לזה אח אחד ולזה שנים – היחיד חולץ לשתיהן. והשנים – אחד חולץ ואחד מייבם כנ"ל [ואין גוזרים שנים אטו אחד, שמא אם נתיר יבום באחד מהשנים, יבוא גם היחיד לייבם]. קדמו השנים וכנסו – אין מוציאים מידם, מהטעם שנתבאר.

מדובר שקדמו השנים וכנסו לאחר שחלץ האח היחיד של הבעל השני, אבל כנסו קודם שחלץ חייבים להוציאה שמא היתה זו ראוייה ליחיד ואסורה להם מן התורה באיסור יבמה לשוק (עפ"י ריטב"א ועוד. ונראה לכאורה שאפילו יחלוץ לה היחיד עתה – תצא מהם, כדין יבמה שנישאה לאחר. וצ"ב)

לזה שני אחים ולזה שני אחים – אחיו של זה חולץ לאחת ואחיו של זה חולץ לאחרת. ואחר כך האח השני של כל אחד מייבם או חולץ את אחות חלוצת אחיו (דמה נפשך, אם יבמתו היא – שפיר. ואם אחות יבמתו היא הלא כיון שאחיו כבר חלץ לאחותה פקעה הויקה. ודוקא לאחר שחלץ לה אחד מאחי השני, אבל קודם לכן אסור לו לייבם שמא היא זקוקה ליבום לאחי השני ואסורה לשוק). ואף אם קדמו שני אחים של אחד וחלצו לשתיהן, אין לשני האחים של השני לייבם, שמא הראשון שמייבם פגע באחות זקוקתו, אלא תחילה אחד חולץ ואח"כ השני יכול לייבם. קדמו וכנסו – אין מוציאים מידם. ואפילו הם כהנים, והלא אחד מהם ודאי נושא חלוצה (כשקדמו וחלצו שני אחים של אחד) – הואיל וחלוצה דרבנן היא, לא גזרו בספק חלוצה, (ודוקא בדיעבד אבל לכתחילה אסור. ראשונים. וע"ע יש"ש פ"ד סו"י כד).

אפשר שלרבי עקיבא (מד.) חלוצה אסורה לכהן מדאורייתא. (כן צדדו בתוס' ישנים שם, וכיוון לדבריהם במשך חכמה אמור כא.ז. וע' בפירוש רדב"ז תרומות ז,כג) שאפשר שסתם משנה דלהלן נו: סוברת חלוצה לכהן אסורה מדאורייתא. וע"ע בראשונים ובערו"ל נ' מכות יג; שפת אמת סוטה ו. העמק שאלה קד).

דף כד

לז. א. על מי מהאחים מוטלת מצות יבום?

ב. והיה הבכור אשר תלד יקום על שם אחיו המת ולא ימחה שמו מישראל – כיצד פרוש חכמים פסוק זה?
ג. באלו נכסים זוכה היבם כשמיבם את אחיו?

א. מצוה בגדול האחים לייבם [בין כשהבכור קיים בין כשאין הבכור קיים, כדלהלן]. לא רצה – הולכים אצל הקטן ממנו, לא רצה – הולכים לקטן ממנו, וכן הלאה. לא רצו – חוזרים אצל גדול.